bk. PAŞMAKÇIZÂDE ABDULLAH EFENDİ
Osmanlı şeyhülislâmı.

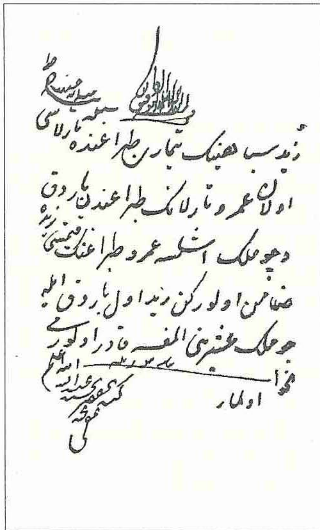
PAŞMAKÇIZÂDE ABDULLAH EFENDİ

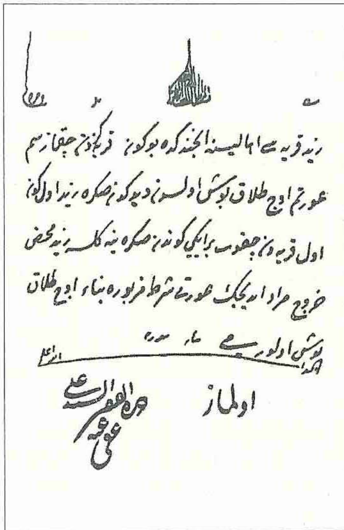
(ö. 1145/1732)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1091'de (1680) doğdu. Şeyhülislâm Paşmakçızâde Ali Efendi'nin oğludur. Babasından ve dönemin diğer âlimlerinden ders okudu. Babasının sayesinde ilmî kademeleri geçerek çeşitli müderrisliklerde bulundu. Müderrislikten kadılığa geçişi de kolay oldu. İlk kadılık görevinin yüksek dereceli Mısır kadılığı olması dikkat çekicidir. Ancak bu tayin babasının vefatından sonra gerçekleşmiştir. 1 Receb 1124'te (4 Ağustos 1712) Mekke pâyesiyle tayin edildiği kadılıkta müddetini tamamlayarak 1126'da (1714) İstanbul kadılığına getirildi. Anadolu kazaskerliği pâyesiyle İstanbul kadılığından ayrılınca Hayrabolu kadılığı arpalık olarak verildi. 1130'da (1718) nakîbüleşraf oldu. 1132 Cemâziyelevveli başlarında (Mart 1720) Anadolu kazaskerliğine tayin edildi. 1133'te (1721) bu görevden ayrılınca Kütahya kazası arpalığı verildi. 1134 Cemâziyelevvelinde (Şubat-Mart 1722) nakîbüleşraflık görevini de bıraktı. 1136'da (1724) Karacahisar kazası arpalığı ilâve edildi (Şeyhî, II, 584, 653). 1 Şevval 1137'de (13 Haziran 1725) Rumeli kazaskeri oldu. Yüksek ulemâ rütbelerini kıdemine ve bekleme sırasına göre almadığı için ulemânın tepkisini çekti. Özellikle Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa'nın sadâreti sonlarında ilmiyede mülâzemet ve bekleme sırasına dikkat edilmemiş, Uşşâkīzâde Abdullah Efendi'nin Paşmakçızâde'ye göre kıdemi dört yıl fazla olduğu halde Paşmakçızâde ondan önce ikinci defa Rumeli kazaskerliğine getirilmişti (Aktepe, s. 119, 120).

1730'da Patrona İsyanı arefesinde konuyla ilgili yapılan meclise katıldı. Önce Vezîriâzam İbrâhim Paşa'nın, ardından padişahın riyâsetinde Hatice Sultan Sarayı'nda toplanan meclis çok tartışmalı geçti. Ordunun başına geçip tenkil hareketine girişmek isteyen Sadrazam İbrâhim Paşa'ya şiddetle karşı çıktı, böyle bir hareketin müslüman kanı dökülmesine sebep olacağından şer'-i şerife aykırı olduğunu ve sonunda büyük bir ihtilâle sebep olacağını söyledi. Bunun üzerine herhangi bir karara varılamadan padişah toplantıyı terketti (*a.g.e.*, s. 139). İsyan başlayınca İbrâhim Paşa padişahın huzuruna çıkıp görüşünü ve almayı düşündüğü tedbiri etraflıca anlatmak isteyince Paşmakçızâde yine buna engel oldu ve padişaha İbrâhim Paşa'yı hemen azletmesi tavsiyesinde bulundu (*a.g.e.*, s. 148). Ayaklanma sırasında da ocak ağaları ve paşaların padişahla görüşme ve durumu değerlendirme taleplerine karşı çıktı (*Destârî Sâlih Tarihi*, s. 14). Bu ikinci Rumeli kazaskerliğinden Patrona İsyanı'ndan sonra ayrılmak zorunda kalan Paşmakçızâde çok geçmeden Mirzazâde Şeyh Mehmed Efendi'den boşalan şeyhülislâmlık makamına tayin edildi (10 Zilkade 1143/ 17 Mayıs 1731; Şem'dânîzâde, I, 21). I. Mahmud'un ilk saltanat yılında faal bir şekilde siyasî, idarî toplantılara katıldı ve çok etkili oldu (*Destârî Sâlih Tarihi*, s. 46). 27 Şâban 1144'te (24 Şubat 1732) azledildi. Azlinin başlıca sebebi olarak sert tavırlarıyla herkesi incitmesi, inatçılığı, ısrarcı halleri ve padişaha bile tavır koyacak kadar mağrur hareketleri gösterilir. Özellikle İran meselesinin müzakeresi sırasındaki uzlaşmaz tutumu, hatta padişah huzurundaki konuşmalarında Sultan Mahmud'un cülûsunda rolü olduğunu ima etmesinin de azlinde etkili olduğu belirtilmektedir (Şem'dânîzâde, I, 26-27). Daha sonra hacca gitmek için izin alan Abdullah Efendi dönüşte birkaç ay Şam'da kaldı ve aldığı emir üzerine Konya'ya yerleşti. Konya'da vefat etti ve Mevlânâ Türbesi'nin dışında defnedildi.

Paşmakçızâde Abdullah Efendi'nin iki fetvası (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 498, 512)

BİBLİYOGRAFYA :

Destârî Sâlih Tarihi: Patrona Halil Ayaklanması Hakkında Bir Kaynak (nşr. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1962, s. 14, 19, 46; Şeyhî, *Vekāyiu'l-fuzalâ*, II, 584, 653; Şem'dânîzâde, *Müri't-tevârîh* (Aktepe), I, 21, 23, 26-27; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, III, 90; Ahmed Rifat, *Osmanlı Toplumunda Sâdât-ı Kirâm ve Nakîbüleşrâflar: Devhatü'n-nukabâ* (haz. Hasan Yüksel – M. Fatih Köksal), Sivas 1998, s. 93; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 89; *Sicill-i Osmânî*, III, 375; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 511-512; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 468-469; Münir Aktepe, *Patrona İsyanı 1730*, İstanbul 1958, s. 119-120, 139, 144, 148, 158, 170; Danişmend, *Kronoloji*[2], V, 138; Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları*, Ankara 1972, s. 120.

 MEHMET İPŞİRLİ

PAŞMAKÇIZÂDE ALİ EFENDİ

(ö. 1124/1712)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1048'de (1639) doğdu. Üsküdar kadısı iken 1093'te (1682) vefat eden Mehmed Efendi'nin oğludur. Önceleri Abdürrahim Efendi'ye intisap etti, onun 1057'de (1647) şeyhülislâm olmasıyla kendisinden mülâzemet aldı. Dersiâm Sâlih Efendi ve Cevherîzâde Mehmed Efendi'den ders okudu, ardından Minkārîzâde'nin derslerine devam etti. Tahsilini tamamladıktan sonra 1067'de (1657) Mehmed Ağa Dersiyesi'nde hâriç derecesiyle müderris oldu. 1078'de (1667-68) Hamid Efendi, 1084'te (1673-74) Bâlî Efendi, 1085'te (1674-75) Ümmüveledzâde, 1086'da (1675) Haydar Paşa, 1091'de (1680) Murad Paşa-yı Atîk, Receb 1092'de (Temmuz 1681) Mahmud Paşa, Şevval 1094'te (Ekim 1683) Yavuz Sultan Selim, Cemâziyelevvel 1097'de (Nisan 1686) Süleymaniye medreselerine tayin edildi. Ardından kadılığa geçti ve ilk görevini 1098'de (1687) Kudüs'te yaptı. Receb 1099'da (Mayıs 1688) azledildi. 1101'de (1690) Edirne kadılığına gönderildi ve aynı yıl kendisine nakîbüleşraflık verildi. Buradan ayrıldığında İstanbul pâyesiyle Maraş ve Beypazarı kazaları arpalık olarak tevcih edildi, nakîbüleşraflığını ise sürdürdü. 1102'de (1691) Anadolu kazaskerliği pâyesiyle Tokat kazası arpalığını alınca Maraş ve Beypazarı kazaları arpalığını bıraktı.

Kaynaklara göre II. Ahmed'in tahta çıkarılmasını istemeyen grup içinde yer al-